

izradi upita nad jednom tabelom.

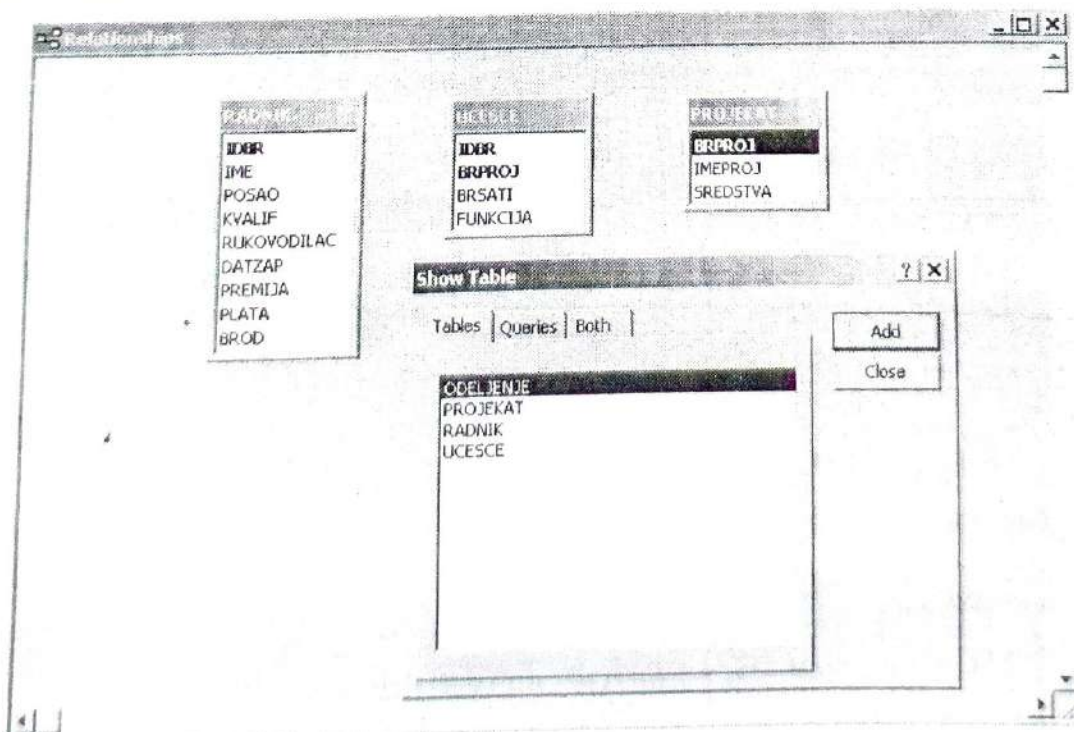
Zadatci za samostalan rad:

- 3.6. Prikazati sve podatke za radnike koji rade u odeljenju 20, tako da budu uređeni po opadajućem redosledu u odnosu na platu.
- 3.7. Prikazati zapise o radnicima koji rade u odeljenju 40, čija je kvalifikacija VSS i koji su rukovodioci.

Kreiranje veza-relacija između tabela

Tabele se mogu povezati među sobom određenim relacijama tipa 1:1, 1:N i N:M (preko dve relacije 1:N i M:1).

1. Uspostavljanje relacija između tabela vrši se izborom opcije **Relationship** iz padajuće liste *alatke Tools* ili izborom dugmeta **Relationship** koje je vidljivo kada je aktivan glavni prozor baze **Database**.
2. Nakon toga se otvara radni prozor kao na *slici 3.22*. Kliknemo mišem na željenu tabelu dva puta, ili selektujemo tabelu koja učestvuje u relaciji i kliknemo na dugme *dodaj* (**Add**).
3. Izabrana tabela će se pojaviti u gornjem oknu *relacije* (Relationships). Na opisani način preneti sve tabele koje učestvuju u nekoj relaciji u gornje okno, a zatim zatvoriti okno sa tabelama **Show Table** klikom na dugme *zatvori* (**Close**).

Slika 3.22 Izbor tabela koje se povezuju relacijama

4. Ukoliko se naknadno setite da treba dodati još neku tabelu u relaciju, kliknite desnim tasterom miša na sivu radnu površinu prozora *relacije* (Relationships). Pojaviće se okvir za dijalog u kome treba izabrati dugme *pokaži tabele* (**Show Table**).
5. Opet će na ekranu biti prikazan prozor sa tabelama. Na prethodno opisani način izaberite potrebne tabele koje nisu već uključene u relacije.

U informacionom sistemu preduzeća uspostavljaju se pomenute relacije, veze među tabelama. Između tabela ODELJENJE i RADNIK postoji veza *jedan prema više*, odnosno 1:N (jedan radnik radi u *jednom odeljenju* - strana 1, a u jednom odeljenju radi *više radnika* - strana N). Veza se u Accessu najlakše ostvaruje tehnikom prevlačenja, na sledeći način:

1. u tabeli na strani 1 izaberemo atribut za povezivanje-primarni ključ (brod# u tabeli ODELJENJE),
2. kliknemo na njega i držimo pritisnut levi taster i odvučemo pokazivač miša do spoljašnjeg ključa u tabeli na strani više (brod\$ u tabeli RADNIK),
3. pojavljuje se okvir za dijalog **Edit Relationship** u kojem se dodatno može opisati veza koja postoji između dva entiteta - tabele,
4. ako želimo da se obezbedi *referencijalni integritet* u ovom okviru za dijalog treba izabrati opciju *nametnuti referencijalni integritet* (**Enforce Referential Integrity**), odnosno treba kliknuti na dugme za potvrdu sa tim imenom,
5. moguće je dodatno izabrati kaskadno brisanje i kaskadno ažuriranje (kada se u tabeli na strani 1 obriše ili promeni podatak, u tabeli na strani više moraju pre toga da budu obrisani ili promenjeni svi zapisi koji sadrže tu vrednost),

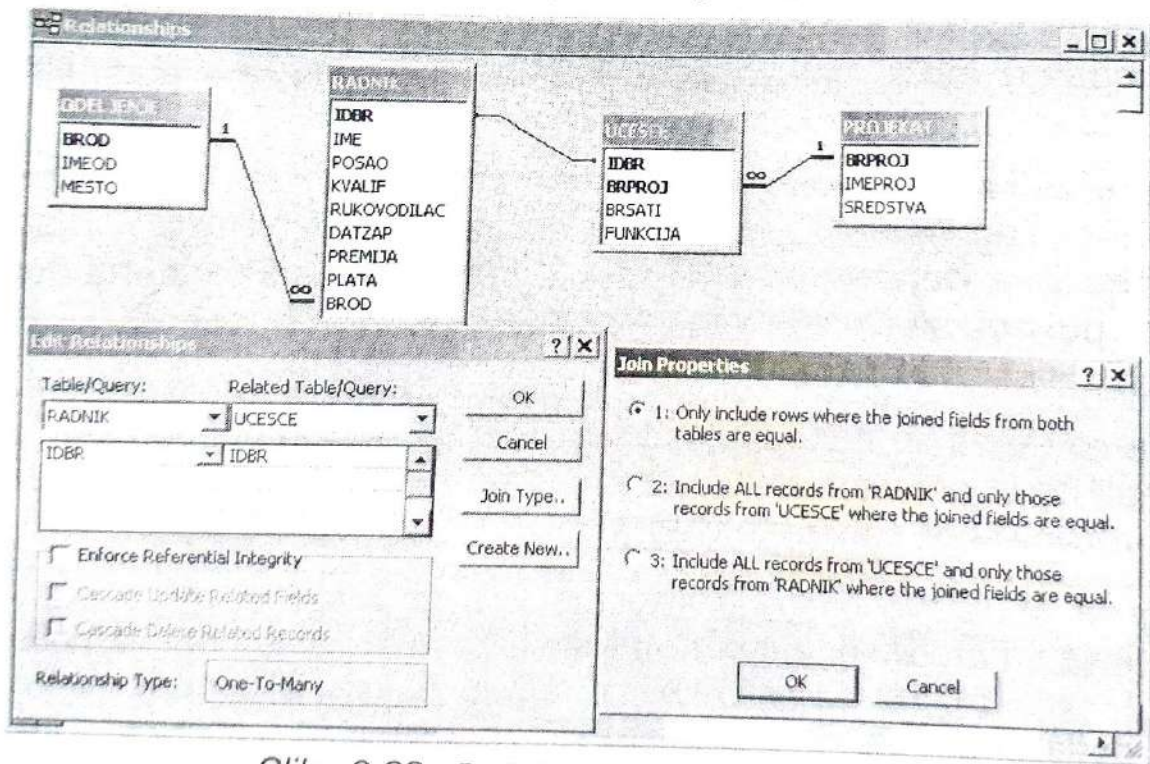
Integritet podataka, odnosno sigurnost očuvanja podataka, po pravilima, koja su propisana da bi neki sistem za upravljanje bazama podataka uopšte bio relacioni (Coddova pravila), mora biti definisana u bazi podataka. U tom cilju u relacionim bazama moraju postojati određena ograničenja koja se odnose na vrednosti pojedinih atributa. Prvo ograničenje ostvaruje se preko zadavanja tipa podataka i definisanja skupa dozvoljenih vrednosti (validation rules). Sem ovih, postoje i opšta ograničenja koja se nazivaju *pravila integriteta relacionog modela*, a to su: *integritet entiteta* i *referencijalni integritet*.

Integritet entiteta: Primarni ključ ili neki njegov deo ne mogu imati Null-vrednost. Kako je primarni ključ jedinstven i neponovljiv, to se na ovaj način obezbeđuje da svaki red, odnosno objekat koji je opisan podacima, u toj tabeli bude jedinstven.

Referencijalni integritet: Skup vrednosti spoljnjeg ključa u nekoj tabeli T1, koja je u relaciji N:1 (povezana) sa nekom drugom tabelom T2, mora biti podskup skupa vrednosti primarnog ključa u tabeli T2 sa kojom je tabela T1 povezana. Na primer atribut BROD u tabeli RADNIK može imati samo one vrednosti koje postoje u tabeli ODELJENJE.

- vrsta spajanja su: *prirodno spajanje*, *levo spoljnje spajanje* ili *desno spoljnje spajanje*, a izabiraju se dugmetom *vrsta spajanja (Join Type)*, nakon čega se pojavljuje novi okvir za dijalog **Join Properties (slika 3.23.)**,
- pretpostavljena vrsta spajanja je prirodno spajanje, opcija 1. Ukoliko hoćemo spoljašnje spajanje onda izabiramo opciju 2 ili 3,
- između entiteta RADNIK i PROJEKAT postoji relacija *više prema više (M:N)*, jer jedan radnik radi na *više* projekata, a na jednom projektu radi *više* radnika. Ovakve veze se ostvaruju preko novog entiteta - tabele (UČEŠĆE), koja je sa svakim od dva entiteta - tabele (RADNIK i ODELJENJE) u relaciji 1:N, odnosno 1:M

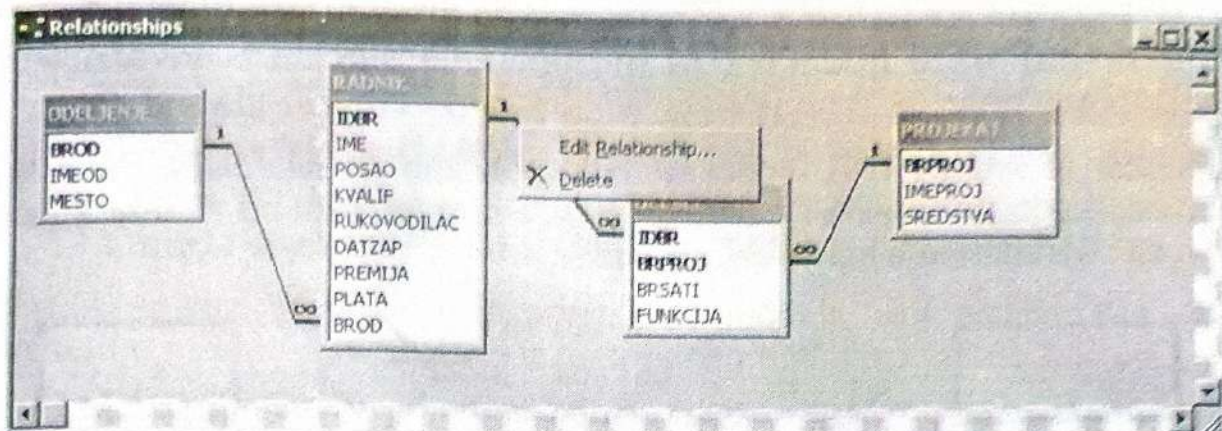

Slika 3.23 Definisanje svojstava relacija

PRIMER 6: Kreirati relacije, povezati tabele tako da sve relacije osim između tabela RADNIK i UČEŠĆE imaju nametnut referencijalni integritet (1:beskonačno), slika 3.23.

Ako naknadno želimo da ukinemo neku vezu između tabela, ili da promenimo neka svojstva postojećih relacija u prozoru **Relationship**, desnim tasterom miša kliknemo na postojeću vezu i otvara se okvir za *izmene* (Edit Relationship) i *ukidanja veze* (Delete), *slika 3.24*.

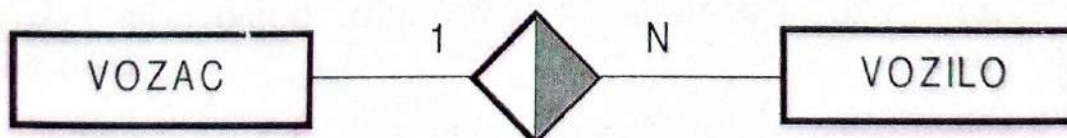
Slika 3.24 Model objekti-veze za informacijski sistem preduzeća

U daljem opisu mogućnosti Accessa nekada ćemo ukidati veze između tabela da bi demonstriali način rada ili pogodnosti koje pruža Access.

Tabele koje su korišćene u ovom primeru nastale su kao rezultat projektovanja informacionog sistema preduzeća (glava 12.). Dakle, tabele, veze između njih, kao i njihovi atributi, rezultat su postupka projektovanja informacionog sistema, odnosno predstavljaju relacioni model realnog sistema.

Zadaci za samostalan rad:

- 3.8. Dodati referencijalni integritet za vezu između tabela RADNIK i UČEŠĆE.
- 3.9 Kreirati bazu podataka za evidentiranje automobila i njihovih vlasnika čiji je E-R model dat na slici 3.25.

Slika 3. 25 E-R model informacionog sistema sekretarijata za saobraćaj

Uputstvo:

Najpre je potrebno isprojektovati bazu podataka, vodeći računa koji se entiteti uzimaju u obzir, i utvrditi koji su atributi bitni za svaki od ovih entiteta,

kao i koji tip podataka ćemo im dodeliti. Relacioni model izveden na osnovu logičkog modela (slika 3.25.) ima oblik:

VOZAC <matbr#, prez, ime, adresa, tel, brdoz >

VOZILO<regbr#, marka, tip, brmot, brsas, snaga, god, matbr\$ >

3.10 Kreirati bazu podataka za evidentiranje parnica u advokatskoj kancelariji.

Analitičar je kreirao E-R model sistema prikazan na slici 3.26. Parnica je očigledno egzistencijalno i identifikacijski zavisen objekat od stranke koja će je voditi, i predmeta o kome će se voditi.

Slika 3. 26 E-R model dela informacionog sistema advokatske kancelarije

Uputstvo:

Projektant je, u saradnji sa analitičarom, na bazi E-R modela formirao sledeće entitete:

STRANKA< mbs#, ime, prezime, zanimanje, adresa, tel.,.....>

PREDMET < sp#, vrsta_spora, text, mbs,.....>

PARNICA < sp#, datpar#, vrijeme, rezultat,.....>

jer su u razgovoru sa advokatom došli dosaznanja da:

- u jednoj **parnici učestvuje** više **stranki**, a
- jedna **stranka** može da vodi više **parnica**, i da je
- **predmet** jednog **spora** jedna **parnica**,

pa postoji potreba za samo jednom veznom relacijom:

UCESTVUJE < mbs#, sp#, datpar#>

3.11 Kreirati bazu podataka za vođenje poslovanja školske biblioteke.

Entiteti u sistemu su:

- **KNJIGA** sa podacima o knjizi,
- **AUTOR** sa podacima o autorima,
- **IZDAVAČ** sa podacima o izdavaču,
- **PRIMERAK** sa registracionim podacima biblioteke,
- **ČITALAC** sa podacima o čitaocu,

- **NAČITANJU** egzistencijalno i identifikacijski zavisan objekat od objekata **PRIMERAK** i **ČITALAC**, sa podacima o datumu uzimanja i vraćanja knjige - slabi objekat.

Vezni entiteti – objekti su:

- **NAPISALI** – vezni objekat povezuje **KNJIGU** sa **AUTOR**-ima. Tip veze je **N : M**,
- **IZDALI** – vezni objekat povezuje **KNJIGU** sa **IZDAVAČ**-ima. Tip veze je takođe **N : M**, jer knjiga može biti izdana od više izdavača,
- veza **IZDAJE** se preimenuje u **IZNAJMLJUJE**, a definiše vezu između objekata **PRIMERAK** i **NAČITANJU**. Tip veze je 1:1.

Grafički prikaz ovako koncipiranog E-R modela vidi se na slici 3.27.

Relacioni model sledi direktno iz prethodnog E-R modela kao:

AUTOR < šifatr#, ime, prezime, adresa, zvanje, ...>

KNJIGA < udk#, naz, kr1, kr2, kr3, kr4, kr5, ...>

NAPISALI < šifatr#, udk#, redni_broj_autora,...>

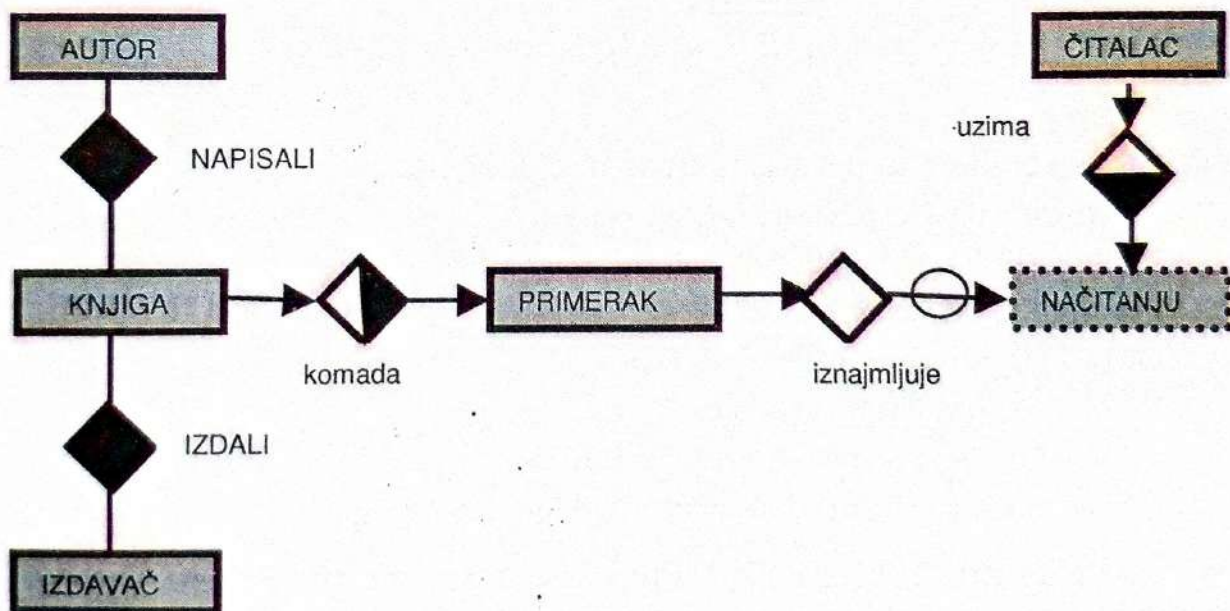
IZDAVAČ < šifizd#, naziv, adresa, ...>

IZDALI < šifizd#, udk#, godina, ...>

PRIMERAK < šifpr#, udk, ...>

ČITALAC < matbr#, ime, prezime, adresa, tel, ...>

NAČITANJU < šifpr#, matbr#, datuzimanja, datvracanja, ...>.

Slika 3. 27 E-R model informacionog sistema školske biblioteke

3.12 Kreirati bazu podataka za vođenje poslovanja video-kluba.

Sistem poslovanja video kluba dozvoljava, na primer, da:

- jedan član uzme do tri kasete istovremeno, ali jedna određena kasete može biti iznajmljena samo jednom članu,

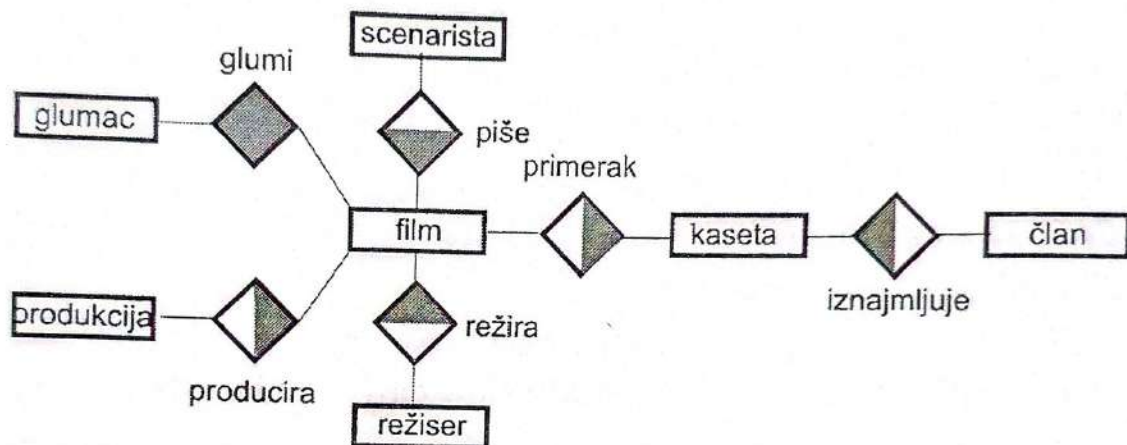

- od istog režisera ima u video-klubu više različitih filmova, ali jedan film režirao je uvek samo jedan režiser,
- od jedne producentske kuće u video-klubu ima više filmova, ali jedan film je napravljen samo u jednoj producentskoj kući,
- jedan glumac-glumica igra u više različitih filmova, ali i u filmu može da igra više od jednog glumca-glumica,
- u video klubu ima više kasete sa filmovima od istog scenariste, ali jedan film ima samo jednog scenaristu.

Nabrojani uslovi definišu vezne objekte u sistemu. U ovome slučaju samo jedan rezultira i veznom relacijom i to:

GLUMI < sf#, sg#, >

a E-R model sistema se vidi na slici 3.28.

Slika 3. 28 E-R model poslovanja video-kluba

Objektima – entitetima u sistemu odgovaraju tabele:

FILM <sf#, naziv, sp, sr, sk, sg1, sg2 ss,.. >

KASETA <sk#, sf, mb, datizd, datvrac, cena.....>

PRODUKCIJA < sp#, naziv, drzava,.....>

GLUMAC <sg#, ime_i prezime, ...>

REŽISER <sr#, ime_i prezime, sf,...>

SCENARISTA <ss#, ime_i prezime, sf,.....>

ČLAN <mb#, ime_i prezime, adresa, telefon.....>

Ovi zadaci su preuzeti iz knjige **Projektovanje informacionih sistema i relacione baza podataka**, pa se u njoj može naći više detalja koji bi pomogli u kriranju tabela.